

УДК 336.1

Гриценко А. А.

член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, заступник директора
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Київ, Україна, agrytsenko@ief.org.ua

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА: РЕФЛЕКСІЙНИЙ ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК З ЕКОНОМІКОЮ ТА ГРОШОВО-КРЕДИТНОЮ СФЕРОЮ

Рис. 1. Табл. 1. Літ. 11.

Andrij Grytsenko

Dr. Sc. (Economics), Professor, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, SE “Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine”, Kyiv, Ukraine, agrytsenko@ief.org.ua

CURRENCY POLICY: REFLECTIVE INTERRELATION WITH ECONOMY AND MONETARY SPHERE

JEL classification: F33, O23.

Гриценко А. А.

член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор, заступник директора
ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Київ, Україна

ВАЛЮТНАЯ ПОЛИТИКА: РЕФЛЕКСИОННАЯ ВЗАИМОСВЯЗЬ С ЭКОНОМИКОЙ И ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОЙ СФЕРОЙ

Для наукового підходу до дослідження валютної політики насамперед необхідно визначитися з поняттям валюти: правильне формулювання сутності надає адекватний інструмент для виконання практичних завдань. “Особливої актуальності, – наголошує О. С. Шевчик, – набуває питання з’ясування визначення змісту понять “валюта” та “валютні цінності” саме в розрізі дослідження регулювання валютного контролю. Саме через зазначені поняття законодавець визначає перелік валютних операцій, порядок проведення яких регламентовано нормативно-правовими актами валютного законодавства” [1, с. 862]. Практична актуальність теоретичних трактувань є причиною постійних дискусій із приводу тлумачення понять, а концептуальні та теоретичні розробки спираються на різні, але відповідні їм, дефініції. Науковий підхід, який орієнтує не на відображення окремих аспектів предмета, а на з’ясування сутності явища, зумовлює певні правила коректного визначення. Її можна сформулювати шляхом віднайдення способу виникнення предмета дослідження, який виражає його власну особливість, що відтворюється в процесі функціонування й розвитку. Натомість визначення часто даються через перелік елементів змісту, вказівки на функції чи важливі властивості предмета тощо. Вони можуть бути корисними для розв’язання локальних проблем, але ніколи не стануть надійним орієнтиром у наукових підходах до управління процесом функціонування й розвитку предмета дослідження.

Це повною мірою стосується й поняття валюти. “Слово “валюта”, – пише американський економіст Р. Рей, – вживається на позначення як монет, так і

© Гриценко А. А., 2018

банкнот та банківських резервів, випущених державою (урядом чи центральним банком)” [2, с. 17]. Це визначення спирається на перелік елементів, який не є і не може бути повним. Наприклад, іноземна валюта в безготівковій формі не представлена монетами, банкнотами чи банківським резервом, випущеними державою. Крім того, центральний банк випускає в обіг національну грошову одиницю, а не валюту. Але найбільшим недоліком цього визначення є те, що воно не виокремлює поняття валюти, на відміну від поняття грошей.

У Декреті Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” валюта визначається як елемент більш широкої категорії валютних цінностей: “...валюта України – грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет і в інших формах, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу, кошти на рахунках, у внесках в банківських та інших фінансових установах на території України” [3]. В цьому визначенні мова йде не про валюту взагалі, а про валюту України, котра прирівняна до грошових знаків як законного платіжного засобу на території України. Сказано також про те, в якому вигляді можуть бути грошові знаки. Таким чином, національні грошові знаки і валюту практично ототожнено. Тобто власний зміст поняття валюти не з’ясовано. Валюта в цьому випадку представляє просто іншу назву національних грошових знаків. Крім того, виникає питання про те, що є грошима, а що – грошовими знаками.

Такі самі недоліки притаманні багатьом іншим дефініціям. Валюту, наприклад, визначають як: 1) грошову одиницю, покладену в основу грошової системи держави; 2) тип грошової системи (золота чи паперова валюта); 3) грошові знаки зарубіжних країн (банкноти, білети державної скарбниці, монети), кредитні і платіжні документи (векселі, чеки та ін.), що використовуються в міжнародних розрахунках (іноземна валюта) [4]. У словнику бізнес-термінів валюта (currency) – це 1) будь-який різновид грошей, що перебувають в обігу, 2) все, що функціонує в якості засобу обміну (medium of exchange), включаючи монети, банкноти, чеки, переказні векселі (bills of exchange), прості векселі і т. ін., 3) гроші, що перебувають в обігу на території окремої країни [5].

Усі ці визначення, як і багато інших, не відображають те специфічне відношення, яке перетворює певну цінність на валюту. Сутність будь-якого суспільного (в тому числі економічного) явища полягає в конкретних відносинах між людьми, втілених у цьому явищі. Саме ці відносини перетворюють предмети на товари, папір на гроші, засоби виробництва на капітал тощо. Жінка, котра вступила у шлюб з чоловіком, набуває статусу дружини. Дитина, яка почала вчитися в школі, стала школярем. Тому потрібно знайти, яке саме відношення перетворює гроші на валюту.

Застосування такого методологічного підходу дає підстави стверджувати, що саме відношення національної грошової одиниці до грошових одиниць інших держав перетворює гроші на валюту. Тобто валюта – це грошова одиниця будь-якої держави, взята у відношенні до грошових одиниць інших держав. Це відношення здійснюється в обміні, в котрому гроші реально

трансформуються у валюту, виявляючи свою цінність саме як останньої. Цінність грошей відносно товарів на внутрішньому ринку виражається в цінах. Звичайно, гроші можна назвати валютою і в операціях на внутрішньому ринку, але жодного реального змісту, відмінного від змісту поняття грошей, ця назва не матиме. Здатність грошей вступати у відношення з грошима інших держав визначає їх валютну цінність. Залежно від цього вони можуть бути твердою, вільно чи обмежено конвертованою або слабкою валютою. Такий підхід усуває суперечності та недоречності, які виникають під час застосування інших способів трактування валюти. Поняття валютного курсу, валютного ринку, валютної політики, валютного регулювання, валютних відносин і похідні від них з'являються для того, щоб віддзеркалити у свідомості різні відносини у сфері обміну валют (тобто грошей одних держав на гроші інших, котрі в цьому обміні набувають визначеності валют). Поняття валютних цінностей також є похідним від поняття валюти. До валютних цінностей потрібно віднести всі цінності, що можуть представляти національну валюту в міжнародному обміні.

Взаємозв'язок валютної політики та економічної системи має складний характер. У фундаментальній структурі економічних взаємозв'язків курсова політика є похідною від стану і динамічних характеристик економіки та грошово-кредитної сфери. Але в актуальній структурі вона може істотно впливати на них і визначати напрями й зміст змін. А якщо врахувати динамічність економічних, особливо фінансових, процесів, де взаємопов'язані явища одночасно виступають як чинники і наслідки, взаємно віддзеркалюються та змінюються, то цей взаємозв'язок можна назвати рефлексивним. Валютна політика впливає на економіку та грошово-кредитну сферу і через цей процес повертається до себе, а економіка та грошово-кредитна сфера впливають на валютну політику і через неї повертаються до власної динаміки. З одного боку, це два самостійних процеси, динаміка кожного з котрих включає взаємозв'язок із іншим. З другого боку, це один і той самий, єдиний, але рефлексивний, процес.

Взаємний вплив валютної політики, економіки та грошово-кредитної сфери здійснюється через складну систему різноманітних взаємозв'язків. Однак серед них можна виокремити найбільш інтегровані, в яких відображаються інші. Так, найбільше значення для валютної політики в економіці має її структура за видами економічної діяльності та ефективність виробництва, в основі котрої – продуктивність праці. Порівняння цих характеристик економіки з такими самими параметрами зарубіжних країн дає уявлення про об'єктивне підґрунтя формування товарних потоків у торгівлі з іншими країнами. Ці торговельні відносини змінюються також під впливом митно-податкової і грошово-кредитної політики. Валютна політика, з одного боку, є залежною від усіх цих складових, з другого – може самостійно впливати на них. Саме тому раціональні рішення у сфері валютної політики повинні бути складовою макроекономічного регулювання й розглядатися в комплексі з ним.

Серед багатоманітних взаємозв'язків важливо виокремити ті, що мають базовий характер і справляють визначальний вплив на всю економіку. У валютній політиці це комплекс відносин, пов'язаний із забезпеченням стабільності грошової одиниці. Остання в панівних сучасних підходах розгля-

дається більшою мірою як цінова стабільність, що втілено в законодавчих і нормативно-правових актах. Так, у ст. 99 Конституції України вказано, що “забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України” [6]. А в ст. 6 “Основна функція” Закону України “Про Національний банк України” зазначається, що “при виконанні своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі” [7]. Цінова стабільність тлумачиться як “збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання в середньостроковій перспективі (від трьох до п’яти років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін” [7, ст. 1]. Далі в цій самій статті йдеться про те, що Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності та додержанню стійких темпів економічного зростання, підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України за умови, що це не перешкоджає досягненню цілей цінової стабільності [7, ст. 6]. Про стабільність валютного курсу тут узагалі нічого не сказано.

У зв’язку з цим виникає питання, чи має стосунок стабільність обмінного курсу валюти до стабільності національної одиниці. Якщо, наприклад, середньорічна інфляція у 2014 р. становила 12,1 %, а офіційний обмінний курс гривні девальвував на 48,7 %, то чи можна розглядати показник стабільності гривні лише за інфляцією? Здавалося б, питання риторичне: звичайно, ні. Але саме на такому підході до стабільності грошової одиниці будується політика Національного банку України.

Насправді стабільність національної грошової одиниці – це відносна незмінність її вартості, котра виявляється в обігу і виражається в купівельній спроможності грошей. На гроші можна купити товари і послуги або валюту. Відповідно, рівень стабільності грошової одиниці залежатиме від інфляції та динаміки обмінного курсу. Його можна обчислити як інтегральний результат інфляції, зваженої за загальною вартістю товарів і послуг, та зміною обмінного курсу, зваженого за обсягами продажу валюти. Такий підхід дає можливість визначити стабільність грошової одиниці як для економіки загалом, так і, наприклад, для фізичних осіб (таблиця, рисунок).

Якщо економіка внутрішньо збалансована і має стійкий платіжний баланс, то стабільність може бути зведена до внутрішньої стабільності – інфляції. Саме такий підхід переважає в європейських країнах. Але якщо економіка розбалансована й характеризується нестійким платіжним балансом, то необхідно дбати про стабільність грошової одиниці в єдності її внутрішнього і зовнішнього вираження. Єдина мета – забезпечення стабільності грошової одиниці – розділяється на дві взаємозалежні цілі: внутрішню (інфляція) і зовнішню (обмінний курс) стабільність. Мета стає двоєдиною. Механізмом її досягнення має бути розгорнуте (спільно-розділене) таргетування стабільності грошової одиниці як базової складової фінансово-економічної стабільності. Цей режим охоплює контроль співвідношення внутрішньої (інфляція) і зовнішньої (обмінний курс) стабільності та вплив на них за допомогою монетарних інструментів залежно від зміни макроекономічних параметрів. Валютна політика повинна насамперед опікуватися зовнішньою складовою

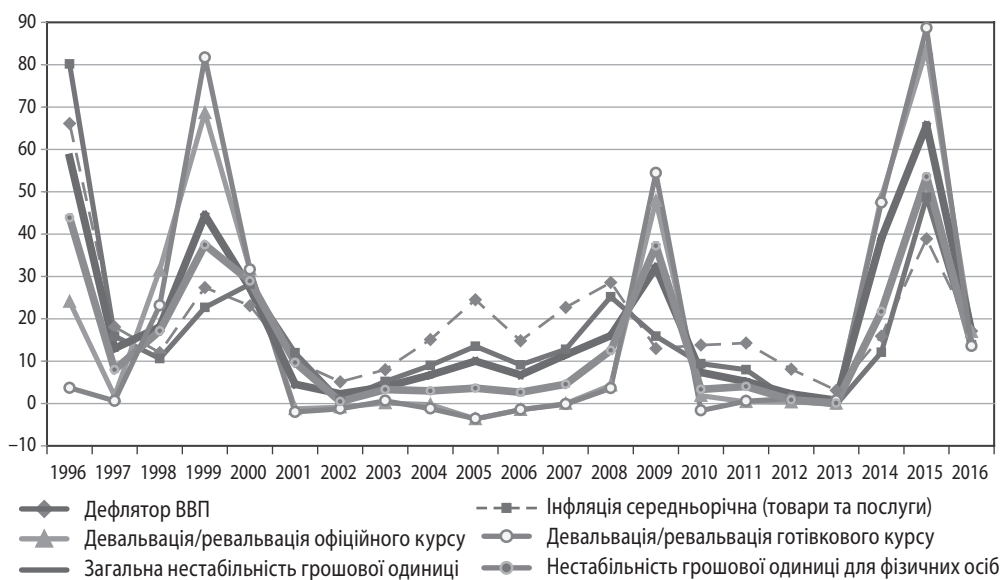
**Міжнародна науково-практична конференція
"ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ"**

Т а б л и ц я

Динаміка показників нестабільності національної грошової одиниці України, %

Рік	Дефлятор ВВП	Інфляція середньорічна (товари і послуги)	Девальвація/ревальвація обмінного курсу		Нестабільність грошової одиниці	
			офіційного	готівкового	загальна	для фізичних осіб
1996	66,15	80,2	24,20	3,71	58,11	43,88
1997	18,07	15,9	1,76	0,62	13,01	7,97
1998	12,01	10,6	31,57	23,17	18,07	17,14
1999	27,40	22,7	68,62	81,75	44,49	37,47
2000	23,12	28,2	31,71	31,66	27,31	28,90
2001	9,95	12,0	-1,25	-2,01	4,54	9,70
2002	5,12	0,8	-0,85	-1,28	2,29	0,48
2003	8,00	5,2	0,11	0,65	3,96	3,30
2004	15,16	9,0	-0,25	-1,21	6,72	2,99
2005	24,50	13,5	-3,66	-3,61	10,00	3,62
2006	13,70	9,1	-1,46	-1,48	6,72	2,64
2007	22,70	12,8	0	-0,19	11,51	4,56
2008	28,60	25,2	4,30	3,57	16,02	12,57
2009	13,00	15,9	47,92	54,41	32,18	37,23
2010	13,80	9,4	1,85	-1,68	7,32	3,32
2011	14,30	8,0	0,40	0,55	5,19	4,03
2012	8,10	0,6	0,29	1,17	2,26	0,85
2013	3,10	-0,3	0,03	0,74	0,74	0,12
2014	15,90	12,1	48,71	47,48	38,96	21,73
2015	38,90	48,7	83,77	88,71	65,71	53,56
2016	17,10	13,9	16,97	13,59	17,03	13,85

Розраховано та складено за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>) та Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua>).

Рисуюнок. Динаміка показників нестабільності національної грошової одиниці України, %

Розраховано та складено за даними Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua>) та Національного банку України (<http://www.bank.gov.ua>).

стабільності грошової одиниці і лише на цій основі розв’язувати інші завдання. Таргетування інфляції є окремим випадком розгорнутого таргетування (згорнутим таргетуванням), яке доцільно застосовувати в умовах структурно збалансованого розвитку та наявності стійких трендів.

Режим розгорнутого таргетування стабільності грошової одиниці потребує збалансованої динаміки цін та обмінного курсу і має координуватися із загальною макроекономічною політикою уряду. Відомо, що сучасна економіка не може динамічно розвиватися без помірної інфляції. Розвинутих країнам притаманний її рівень приблизно 2 % на рік. Для країн із ринками, що формуються, цей показник істотно вищий. Є приклади динамічного розвитку за двозначної інфляції. Дослідження, проведені вітчизняними вченими в період економічного зростання України в 2000–2007 рр., засвідчили, що коли темпи зростання виробництва коливались у діапазоні 9–15 %, інфляція становила приблизно 10 % [8, с. 211].

Сучасному стану економіки (після виходу із фази кризи) відповідає інфляція на рівні 6–9 %, що збігалось з цілями Національного банку у 2017 р. ($8 \% \pm 2$ в. п.), але насправді вона сягала 13,7 %. У 2018 р. НБУ передбачав інфляцію на рівні $6 \% \pm 2$ в. п., проте в березні цього року вона в річному вимірі досягла 13,2 %. Реального таргетування інфляції не відбулося. При цьому в 2017 р. проти 2016 р. середньорічний номінальний обмінний курс девальзував на 4 %, а в березні 2018 р. порівняно із січнем зміцнився на 7,4 %. У лютому 2018 р. реальний ефективний обмінний курс перебував на рівні середнього у 2017 р. З точки зору забезпечення стабільності грошової одиниці динаміка цін і обмінного курсу мають бути скоординовані.

Загальний підхід до забезпечення скоординованої динаміки інфляції та обмінного курсу є таким. Кожній економіці відповідає властивий їй рівень інфляції. Але за незмінно стабільного обмінного курсу неминуче зменшення цінової конкурентоспроможності експортерів, погіршення торговельного балансу, що в підсумку призведе до стрімкої девальвації гривні. В Україні це неодноразово траплялося. Тому інфляція повинна певним чином кореспондувати з поступовою помірною девальвацією. Для України скоординований з інфляцією рівень девальвації становить 3–5 % на рік.

Ці співвідношення інфляції та девальвації підтверджуються фактичними даними. У період стабільного зростання економіки України (2001–2008 рр.) середньорічна інфляція становила 10,7 %. У той час обмінний курс був стабільним, але у 2008 р. відбулася його глибока девальвація більш ніж на 50 %. Як наслідок, за цей період середньорічна девальвація сягнула 4,2 %. Якби дотримувалися запропонованого вище співвідношення, раптових глибоких обвалів курсу не було б. Девальвація поступово рухалася б слідом за інфляцією, зберігаючи динамічну стабільність.

Якщо врахувати закони архітектоники, котрі показують пропорції гармонійної динаміки [9, с. 38–48], то можна запропонувати такі рекомендації щодо розв’язання завдання підтримки збалансованої динаміки цін і обмінного курсу після подолання гострих кризових явищ:

- інфляцію необхідно утримувати на природному рівні, адекватному стану економіки (для України це 6–9 %);

- у довгостроковому періоді валютна політика повинна спрямовуватися на забезпечення динаміки обмінного курсу, скоригованої з рівнем інфляції, і бути нижчою від нього на величину зростання продуктивності праці (для України в умовах досягнення природного рівня інфляції девальвація може становити 3–5 %);
- критерієм і одночасно умовою гармонійного співвідношення інфляції та девальвації є рівноважність поточного рахунку платіжного балансу;
- коливання сальдо поточного рахунку доцільно утримувати в межах 5–6 % обсягу збалансованих потоків (цей показник відповідно до законів динамічного структурування відображає звичайний рівень коливань, які не загрожують стабільності платіжного балансу);
- критичні параметри дефіциту (профіциту) поточного рахунку платіжного балансу визначаються відхиленнями від рівноважного значення більш ніж на 15 %;
- фінансовий рахунок платіжного балансу потребує спеціального аналізу за його складовими, і для нього не існує загальних правил: щодо прямих інвестицій можуть бути одні рішення, а щодо кредитів – зовсім інші;
- заходи економічної політики, спрямовані на коригування економічних процесів, заходи монетарної політики щодо формування золотовалютних резервів і досягнення інших цілей мають здійснюватися шляхом допущення відхилень від рівноважних станів, котрі не виходять за межі критичних параметрів [10].

Мала відкрита економіка, якою, по суті, є економіка України, повинна мати потужний і гнучкий механізм реагування на дестабілізуючі фактори. Це стосується і руху капіталу. Ліберальні засади, задекларовані в проекті Закону України “Про валюту” [11], створюють високі ризики дестабілізації економіки не тільки в разі спекулятивних атак, а й у випадку раціональної поведінки суб’єктів господарювання в умовах наявності факторів невизначеності, яких нині Україна не може нейтралізувати. Головний посыл проекту закону полягає в тому, щоб задекларувати ліберальні засади валютного ринку і водночас надати повноваження Національному банку в разі необхідності реагувати на виклики. Такий підхід міг би спрацювати за дотримання принаймні двох важливих умов: 1) високого рівня довіри до НБУ; 2) існування в НБУ добре відпрацьованого й надійного арсеналу інструментів реагування на дестабілізаційні впливи. Ці умови не забезпечені. Рівень упровадження ліберальних засад валютної політики повинен відповідати стану економіки й суспільства, особливо в умовах динамічних змін і рефлексійного характеру взаємозв’язків елементів системи, що може мультиплікувати негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Шевчик О. С. Щодо визначення термінів “валюта” та “валютні цінності”. *Форум права*. 2011. № 3. С. 862–868. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11soctvc.pdf>.
2. Рей Р. Сучасна теорія грошей. Київ : Наш формат, 2017. 480 с.
3. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 № 15-93. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
4. Большой юридический словарь. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/13430>.

5. Словарь бизнес-терминов. URL: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/13430>.
6. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР/. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
7. Про Національний банк України : закон України від 20.05.1999 № 679-ХІV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
8. Новые вызовы денежно-кредитной политики в современных условиях. Кн. 2: Взгляд из Украины / под ред акад. НАН Украины В. М. Гейца, чл.-кор. НАН Украины А. А. Гриценко. Киев : НАН Украины, Ин-т экон. и прогнозирова., 2012. 360 с.
9. Гриценко А. А. Архітектоніка економічної безпеки : монографія. Київ : НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів НАН України", 2017. 224 с.
10. Гриценко А. Яка грошово-кредитна політика потрібна Україні. URL: https://dt.ua/macrolevel/yaka-groshovo-kreditna-politika-potribna-ukrayini-_.html
11. Проект Закону про валюту. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63668.

References

1. Shevchyk, O. S. (2011). Shhodo vy'znachennya terminiv "valyuta" ta "valyutni cinnosti" [To determination of concepts "currency" and "currency values"]. *Forum prava* [Forum of law], 3, 862–868. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11soctvc.pdf> [in Ukrainian].
2. Wray, R. (2017). *Suchasna teoriya hroshej* [Modern Money Theory: A Primer on Macroeconomics for Sovereign Monetary Systems]. Ky'viv: Nash format [in Ukrainian].
3. Cabinet of Ministers of Ukraine. (1993). *Pro systemu valyutnoho rehulyuvannya i valyutnoho kontrolyu* [About the system of currency regulation and currency control] (Decree No. 15-93, February 19). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93> [in Ukrainian].
4. *Bol'shoj yuridicheskij slovar'* [Large legal dictionary]. (n. d.). Retrieved from <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/13430> [in Russian].
5. *Slovar' biznes-terminov* [Business terms dictionary]. (n. d.). Retrieved from <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/13430> [in Russian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). *Konsty'tuciya Ukrayiny'* [Constitution of Ukraine] (Act No. 254к/96-ВР, June 28). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *Pro Nacional'nyj bank Ukrayiny'* [About National Bank of Ukraine] (Act No. 679-ХІV, May 20). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14> [in Ukrainian].
8. Geec, V. M., Gricenko, A. A. (Eds.). (2012). *Novy'e vy'zovy' denezhno-kreditnoj politiki v sovremenny'kh usloviyakh. Vzglyad iz Ukrainy'* [New Challenges for Monetary Policy in Today. A View from Ukraine]. Kiev: NAN Ukrainy', Institut e'konomiki i prognozirovaniya [in Russian].
9. Hry'cenko, A. A. (2017). *Arkhitektonika ekonomichnoyi bezpeky'* [Architectonics of economic security]. Ky'viv: DU "Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya NAN Ukrayiny'" [in Ukrainian].
10. Hry'cenko, A. (2015, July 24). *Yaka hroshovo-kredy'tna polity'ka potribna Ukrayini* [What kind of monetary policy is needed for Ukraine]. Retrieved from https://dt.ua/macrolevel/yaka-groshovo-kreditna-politika-potribna-ukrayini-_.html [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2018). *Proekt Zakonu pro valyutu* [About currency] (Draft Law No. 8152, March 19). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63668 [in Ukrainian].